

Алишер Навоий

СИРОЖ УЛ-МУСЛИМИН

Матнни нашрга тайёрловчи
СУЙИМА ҒАНИЕВА

Тошкент
«Фан»
2000

БИСМИЛЛОҲИР-РАҲМОНИР-РАҲИМ

Чу йўндум хомаи мушкин шамома¹,
Қилай деб Ҳақ оти бирла зебнома.

Таололлаҳ зиҳи, халлоқи Маъбуд²
Ки, махлуқот андин бўлди мавжуд.

Йўқ эрди ҳар не бор ул қилди изҳор,
Борин йўқ айлабон ҳам бўлғуси бор.

Қилиб барҳақ улусқа анбиёси,
Муҳаммад барчасининг пешвоси.

Мунга юз минг салом андин дамодам,
Яна авлодию асҳобига ҳам.

КИТОБ НАЗМИНИНГ САБАБИ

Қилур арз ушбу водий раҳнамои.
Ғариби бенаво, яъни Навоий

Ки, чун офоқ шоҳи давлатидин,
Анинг ҳам тарбият, ҳам ҳимматидин.

Не шоҳ Султон Ҳусайн, ул шоҳи Ғозий,
Мамолик шаҳларининг сарфарози.

Ки, минг йил олам ичра шоҳи бўлсун,
Салотин бандаи даргоҳи бўлсун.

Менинг назмим ёйилди олам ичра,
Кўп офат солди хайли одам ичра.

Биров бир кун деди айлаб нишоте
Ким, ул қилмиш бино олий работе.

¹ *Маъноси:* хушбўй ҳид таратувчи қаламни йўнди, демақдир.

² Тарж. ар.: Тангри юксак, унга ҳамма талпинувчи ажиб бир зотдир.

Мусофирға ҳар уй бир турфа манзил
Ки, ҳам орому ҳам ком анда ҳосил.

Эшиттим базмининг бир нуктадони³,
Шоҳи соҳибқирон жон дармиёни.

Демиш: не суд гар бир уйни тузмиш
Ки, назми шайнидин кўп уйни бузмиш.

Ўқуғон эл анинг шеърини пайваст,
Тилар бўлғай ҳамиша ошиқу маст.

Солиб ислому дин уйига ошуб,
Бинойи хайр буткармак не маҳсуб.

Тушуб бу нуктадин жисмим аро печ,
Чу билдим, чин эмиш дам урмадим ҳеч.

Дедимким, айлайин бир нусха мастур
Ки, бўлғай дину ислом уйи маъмур.

Неким, дин аҳлиға бўлғай зарурат,
Бари тутқай ани билганча сурат.

Ҳам эткаймен бурун шарҳи ақойид
Ки, ислом аҳлиға бергай фавойид.

Яна ҳам фарз, ҳам вожиб, суннан ҳам,
Неким ориз бўлур яхши, ёмон ҳам.

Ки, дин аҳлининг ўлғай дилназири,
Мусулмонлиғ ишида ногузири.

Баён қилғаймен андоқ равшану пок
Ки, идрок эткай они хайли атрок.

Ва лекин гоҳи ашғол эрди монёъ,
Гаҳи ҳар мухталиф ҳол эрди монёъ.

Анга тегруки, бу фурсатда ногоҳ,
Бировким, эрди кўп маънидин огоҳ.

Мақому мавлиди онинг Самарқанд⁴
Ки, нузҳат нчрадур фирдавс монанд.

³ Шоҳ мажлисларида қатнашиб юрадиган, зийрак ва унга ғоят яқин (айнан жондек ички) ким эса (фикримизча шаҳзолалардан бири) Навоий шеърини дилларни вайрон ва ислому дин уйини алғов-далғов қилади, ўзи жуда кўп хайрли ишлар қилади, лекин булардан не фойда, яъни ҳисобга ўтармикан, деган фикрни айтади. Навоийда «Ислом уйини маъмур» этадиган бир асар ёзиш нияти пайдо бўлади. Лекин турли юмушларнинг кўплиги бунга имкон бермайди.

⁴ Самарқандда туғилган ва уша шаҳарда яшайдиган бир улуг, покиза зот Ҳиротга ташриф буюради. Навоий унинг хизматига шошади.

Буёи ўлмакка кишвардин етишти,
Суруши чархи ахзардин етишти.

Кўнгул маил айлаб онинг хидматиға,
Мушарраф қилдим ўзни суҳбатиға.

Бўлур эрди маонийдин гуҳарпош,
Сўз асносида бу навъ айлади фош.

Ки, бир кун Хожаеки⁵ чархи оли(й),
Ҳилолин истар онинг оти наъли.

Рашида Шиблю⁶ Зуннун⁷ га фойиқ,
Убайдуллоҳ⁸ деб отин халойиқ.

Ким, улдур пешвойи аҳли иршод,
Бу иршод этти сандин айлабон ёд.

Ким, ул кўп назм дерга бўлди роғиб,
Бу янглиғ назм ҳам эрди муносиб.

Чу қилди Хожанинг амрига тақрир,
Ул эрдиким, бурунроқ бўлди таҳрир.

Ки, мен дер эрдим айтай улча мақдур,
Вале монёдин эрдим анда маъзур.

Чу сўрди Исо анфоси бу дамни,
Ҳам ул дам азмиға йўндум қаламни.

Бу сўзнинг сидқу кизби ков-кови,
Адаб эрмас чу содиқ эрди ровий.

Чу лобуд нукталар малҳуз бўлғай,
Умид улким, улус маҳзуз бўлғай.

Навоийдин чу топқайлар навое,

⁵ *Хожаеки...* — Хожа Аҳрор назарда тугилади. Асл исми Хожа Убайдуллоҳ, Тошкентга яқин Боғистон қишлоғида 1404 йилда туғилган ва 1490 йилда Самарқандда вафот этган машҳур шайх, нақшбандийлик валийларидан бири, йирик феодал, нуфузли дин арбоби. Абдурахмон Жомий ва Алишер Навоийларнинг муршиди комили Хожа Аҳрор илмда яқинга қадар ўз ҳаққоний баҳосини ола олмаган эди.

Проф. А. И. Болдирев ўз ҳаётининг сўнги йилларида Хожа Аҳрор ҳақида кичик бир тадқиқот яратиб, унинг моҳиятини «Бартольд ўқишлари» (1974 йилда таъсис этилган) номи остида ўтказиб келинаётган Умумиттифоқ Шарқшунослар конференциясига тақдим этдилар (1982). Маъруза кашфиёт даражасида қабул қилинди ва 1985 йилда Москвада «Феодализм давридаги Яқин ва Ўрта Шарқда руҳонийлар ва сиёсий ҳаёт» тўпламида нашр этилди. Унда Хожа Аҳрорнинг аграр фаолияти, «тамға»ни йўқ қилиши, «шариат ва дин аҳкомлари»ни бузувчиларни жиловлаб туриши, Жомий, Навоий ва Бобур талқинида унинг шахсияти ва фаолиятига муносабат, асарлари, хайрли ишлари, бунёдкорлиги, Улуғбек қатлига дахлсизлиги ва ҳ.к.лар бирлашиб, илмдаги унга қарашни ижобий томонга йўналтириш, ҳақиқий баҳосини олиши лозимлиги қаламга олинади.

⁶ *Шиблий* — Абубакр Шиблий, машҳур сўфий, комил авлиёлардан. Фаридуддин Аттор «Тазкират ул-авлиё»да Шиблий манокибларидан 60 та нақл, суҳбатларни келтиради. 945 йилда Бағдодда вафот этган.

⁷ *Зуннун* — Абулфайз Субон Зуннун Мисрий, машҳур сўфий. 859 йилда вафот этган. Манбаларда унинг кимё фани билан машғул бўлгани таъкидланади.

⁸ *Убайдуллоҳ* — Хожа Аҳрорнинг исми.

Анинг руҳига ҳам етгай дуое.

ШАРИАТДА АҲКОМ ШАРҲИ ВА АҚОИД ВА ҚАВОИДИ АДОСИ

Бурун билким, эрур шаръ ичра аҳком,
Ки, билмак они бўлмиш элга ноком.

Ул аҳком икки янглиғ бўлди мавжуд,
Ки, бордур ҳар бирида ўзга мақсуд.

Бирисидин мурод ўлди ақида,
Амал матлуб бўлди ул бирида.

Ақоид дедилар аввалгига исм,
Иккинчи аҳком фаръидин топиб қисм.

Амалдин чун бурун келди ақойид,
Пас, андин еткурай аввал фавойид.

ИЙМОН ҚОИДАСИНИНГ ИЖМОЛИ

Бурун ул нимаким, фарз этти Яздон,
Эрур оқилға болиғ бўлгач иймон.

Анинг маънисидур тил бирла иқрор,
Кўнгул бирла инонмоғлиғ дағи бор.

Тилар бўлсанг анга ўзни етурмак,
Бил олти нимага иймон кегурмак.

МЎМАН БИҲИЛАРИНИНГ ТАФСИЛИ

Бурун бермак тонуғлуқким, Худованд,
Ки, не бордур анга мислиҳ, не монанд.

Худоедур яраткан буду нобуд,
Ки, андин ўзга йўқтур тенгри мавжуд.

Яна билмак малоикники, Холиқ,
Яратибдур ибодатқа мувофиқ.

Яна билмак китобин ҳам камоҳни,
Қадим ўлди дағи бори илоҳий.

Яна ҳам анбиёға қилмоқ иқрор,
Ки, борин элга ирсол этти Жаббор⁹.

⁹ Жаббор — Оллоҳнинг сифатларидан бири, мажбур қилувчи, демақдир.

Яна улким, бўлур қойим қиёмат,
Ки, кўпрак элгадур оху надомат.

Яна билмақдурур бемакру тазвир,
Ки, Ҳақдиндур ямон-яхшиға тақдир.

СЕККИЗ СИФОТУЛЛОҲКИМ, АҚОИД ДОХИЛИЛУР

Яна секкиз сифатқа муътақид бўл,
Алардин ҳар бирига кўргузай йўл.

Ким, ул секкиз эрур Ҳақнинг сифоти,
Ки, боридин муназзаҳ қилди зоти.

Эрур ҳаййю алиму яна қодир,
Муриду ҳам самиъ ўлдиву нозир.

Такаллум васфига дағи мувофиқ,
Яна ибод афъолига Холиқ.

Не бор анинг шарики, не вазири,
Не бор анинг саҳими, не назири.

Не жавҳар, не араздур, не маконда,
Не воқеъдур жиҳатда, не замонда.

Чу эрмас анга ҳеч ашё мушобиҳ,
Анинг шаъниндадур: «Лайсака мислиҳ»¹⁰.

Қадим ўлди каломи дағи олам,
Эрур ҳодис дедим бу сўзни фафҳам¹¹.

НЕЧАКИМ ҲАҚ БИЛМАКИ АҚИДАДИНДУР

Яна билким, ақойид ичра мутлақ,
Неча иш келди билмак керак ҳақ.

Азоби қабр эрур куфр аҳли хосий,
Яна дин аҳлидин баъзи бўлса осий.

Яна икки малакнингдур саволи,
Яна ҳам руъятуллоҳ эҳтимоли.

Яна ҳақ бир сироту, яна мезон,
Яна дўзах, яна фирдавси ризвон.

Шафоат анбиёдин ҳам эрур ҳақ.

¹⁰ Тарж. ар.: Ҳеч нарса унга ўхшаш эмас (Қуръон. «Шўро» сураси). 11-оят).

¹¹ Тарж. ар.: билиб ол.

Муҳаммад барчанинг сархайли мутлақ.

Япа ҳақ келди эъжоз анбиёга,
Анингдекким, каромат авлиёга.

Яна билгил ақоид ичра маҳсуб,
Ки, бўлмас элдин амру наҳи маслуб.

Яна куфр англағил тасдиқи коҳин,
Нечукким, тенгридин маъюсу эмин.

ИСЛОМ АРКОНИНИНГ ШАРҲИ

Ангаким, бўлди иймон амри кирдор,
Керак исломдин бўлса хабардор.

Биносин англағил исломнинг беш,
Ани билмакка бўлғил фикратандеш.

Бу бсшдир — бир эрур лафзи «шаҳодат»,
Ки, айтурлар ани аҳли саодат.

Эрур бир билмак ул тенгрини аввал,
Муҳаммадни анинг халқига мурсал.

Бу сўз иймон сўзида бўлди мазкур,
Ақойид шарҳини айларда мастур.

Яна тўртин дағи айтай яко-як,
Ки, мўмин хотирида қолмасун шак.

Салоти хамс анинг иккинчиси бил,
Анинг шарҳини айлай эмди тафсил.

ТАҲОРАТ ФАРОИЗИНИНГ АДОСИ

Эрур шарти анинг аввал таҳорат,
Таҳоратда сурай аввал иборат.

Таҳорат ичра билким, тўрт эрур фарз,
Гар этсанг истимоъ, айлай ани арз.

Ю(в)моғлиқ юзни манглай то зақандур,
Қулоқдин то қулоқ важҳи ҳасандур.

Маҳосин бўлса ончаким, ёпар юз,
Ани ғусл айламак, эй ниятинг туз.

Ики қўлни ики тирсак била ю(в),
Вузу айларда билким, фарз эрур бу.

Яна бош масҳини ҳам фарз билғил,
Валекин, тўрт улуштин бирни қилғил.

Ю(в)моғ ики оёғни фарз эрур ҳам,
Ики ошуғни ҳам қилмоқ анга зам,

ТАҲОРАТ СУННАТЛАРИНИНГ ШАРҲИ

Вузуъда ўн ики иш келди суннат,
Бирисин тасмия¹² бил, бирни ният.

Ю(в)моғ уч қатла қўл тирсакка тегру,
Яна бир мазмаза уч қатла ҳам бу.

Чу бўлди мазмаза қилмоқ муқаррар,
Бил истиншоҳ ҳам мундоқ муқаррар.

Яна таҳлил қилмоқ лиҳияға зам,
Оёғ бирла илик бармоғлари ҳам.

Яна уч қатла аъзони ю(в)моқ бил,
Яна бошнинг тамомин масҳ қилғил.

Яна тартиб, яъни улча таҳрир,
Қилинди берма лек анга таҳйир.

Биров ул жумладин келди муволот,
Ю(в)моқ, яъни паёпай узвни бот-бот.

ВУЗУЪ МУСТАҲАБЛАРИ

Таҳорат ичра олти мустаҳабдур,
Эшитсин ҳар киши аҳли талабдур.

Бурун ният, яна билғил муволот,
Бори бош масҳию тартиби одот.

Бўюн масҳини дағи мустаҳаб қил,
Агар қилсанг саодатқа сабаб бил.

Таяммундур бири, яъники бунёд,
Ю(в)моққа ўнг тарафдин қилмоқ ирод.

¹² *Тасмия* — «Бисмиллоҳир раҳмонир-раҳим»ни айтмоқ.

ВУЗУЪ НОҚИСЛАРИ

Ики ёндин неким дафъ этса тоҳир,
Таҳоратнинг бўлур нуқсони зоҳир..

Яна бпир узвдин рийм оқса ё қон,
Вузуға бор алардин дағи нуқсон.

Қонаса тишки, кўз солғанда толиб,
Оғиз сувиға рангин топса ғолиб.

Йўқ эрса қуссаким, қон келса софий,
Икисидур таҳоратқа манофий.

Яна қай ўйлаким, бўлғай тўла фам,
Ва лекин дафъ бўлғай ғайри балғам.

Жунуну хушсизлик, дағи уйқу,
Ки, бўлғай такада ноқисдурур бу.

Мамоз ичра билик кулгу вуқуъи,
Ки, бор анинг сужудию рукуъи...

Бу ҳолатларки, мазкур ўлди бир-бир,
Берур барча вузуъ ҳолига тағйир...

ҒУСЛНИНГ ФАРОЙИЗИ

Нимаким, ғусл қилмаққа эрур фарз,
Агар сен истимоъ этсанг, қилай арз.

Оғизға мазмаза қилмоқ билгил,
Бурунға дағи истиншоқ қилғил.

Эрур бу икки бўлғач бебаҳона,
Бари аъзога сув қилмоқ равона.

Яна ғусл ичра суннатлар дағи бор,
Таомил айлагил то айлай изҳор.

ҒУСЛНИНГ СУННАТЛАРИ

Илик аввал ю(в)моғлиғ айла мафҳум,
Пас, андин сўнг ю(в)моқдур узви маълум.

Баданда гар нажосат бўлса зоҳир,
Ани қилмоқдурур су(в) бирла тоҳир.

Яна суннатдурур қилмоқ вузуъ ҳам,
Ю(в)бон аъзо куюб уч қатла су(в) ҳам.

ТАЯММУМ ФАРЗЛАРИ

Таяммум фарзи аввал бўлди ният,
Илик туфроққа урмак икки навбат.

Керактур бирни юз масҳига билмак,
Яна не бирла масҳ эт қўл ва тирсак.

Таяммум ноқисин айлай ишорат,
Эрур ҳар неки нуқс этгай таҳорат.

Икинчи онча су(в)ға дастрасдур,
Ким, ул су(в) бир вузуъ қилмаққа басдур.

НАМОЗ ФАРОЙИЗИДА ОЛТИ ХОРИЖ ФАРЗНИНГ ШАРҲИ

Намоз ичра фаройиз, эй хирадманд,
Ўн икки нима айлабдур Худованд.

Намозингга алардин олти дохил,
Яна олтиси хориж келди ҳосил.

Бу олтидин бири қилсанг ибодат,
Ҳадас бирла нажасдин бир таҳорат.

Яна бир пок бўлмоқдур макон ҳам,
Яна авратни қилмоқдур ниҳон ҳам.

Яна бир вақт билмак кеча-кундуз,
Яна бир қибла сори айламак юз.

Яна бир ният этмак бўлди билгил,
Намоз албатта, ният бирла қилгил.

НАМОЗ ОЛТИ ДОХИЛИ ФАРЗИНИНГ БАЁНИ

Чу хориж олтнни қилдим аёнинг,
Қилай дохилин ҳам хотир нишонинг.

Эрур аввалгиси аввалғи такбир¹³,
Қиём ўлди намозингда яна бир.

Яна бирни яқин билгил қироат.
Яна бирдур рукуъ айларда тоат.

Сужуд ўлди бири, эй хилқатинг пок,
Яна бир қаъдаи охир қил идрок.

¹³ Такбир — «Оллоҳу акбар» (Оллоҳ улуғдир)ни айтмоқ.

Киши бу ерга истар бўлса маъни,
Ташаҳхудгача¹⁴ қилмоқ макс яъни.

НАМОЗНИНГ ВОЖИБЛАРИ

Намозинг ичра вожиб келди етти,
Ки, соҳиб шаръдин бу навъ етти.

Бурун «ал-ҳамд»¹⁵ ни қилмоқ қироат,
Яна бир сура анга қилмоқ изофат.

Яна тутмоқдурур тартиб маръи,
Будур хожайи кавнайн шаръи.

Қироат айламак таъйин бирин бил,
Яна бир айламак арконға таъдил.

Бирин эл қаъдаи аввал таахҳуд¹⁶,
Бири бу қаъдадин сўнгра ташаҳхуд.

НАМОЗНИНГ ЎН СУННАТЛАРИ ВА ЎН ҚАВЛИСИ АДОСИ

Намоз ичра йигирма келди суннат,
Кишиким қилса кўйдег жонға миннат.

Йигирмидин ўнини англа қавлий,
Яна ўнини феъли билмак авлий.

Бурун улки қавлийдур ани бил,
Яна феълийси сари майл қилғил.

Ул ўндин бнирини истифтоҳ билгил,
«Аъзу»¹⁷ иш бандиға мифтоҳ билгил.

Яна бил тасмия, андин сўнг омин,
Қил андин сўнг «самиъ оллоҳу»¹⁸ таъйин.

Учу тўртинчида йўқ фотиҳа фарз,
Эрур суннат бу янглиғ қилдилар арз.

Рукуъ ва саждада ҳам икки такбир,
Ики тасбиҳга¹⁹ ҳам берма тағйир.

¹⁴ *Ташаҳхуд* — «ат-таҳиёту лиллоҳи вас-салавоту ват-таййибот. Ассалому алайка айюҳан-набийю ва раҳматуллоҳи ва баракатуҳ. Ассалому алайно ва ало ибодиллоҳис-солиҳин. Ашҳаду алло илоҳа иллоллоҳу ва ашҳаду анна Муҳаммадан абдуҳу ва расулуҳу»ни айтмоқ.

¹⁵ «Ал-ҳамд» — Қуръони мажиднинг биринчи «Фотиҳа» сураси.

¹⁶ *Таъахҳуд* — аҳд қилмоқ.

¹⁷ «аъзу» — «Аузу биллоҳи минаш-шайтонир-рожим»ни айтмоқ.

¹⁸ «самиъоллоҳу» — «Самиъоллоҳу лиман ҳамидаҳ»ни айтмоқ.

НАМОЗ СУННАТЛАРИДИН ЎН ФЕЪЛИСИ БАЁНИ

Яна феълий бировгаким, билиқдур,
Қулоққача бийик қилмоқ илиқдур.

Унг илгинг сўлға қўймоқтур яна сўз,
Яна сажда, ерга тикмоғинг кўз.

Рукуъ ичра илик тизга қилиб ёр,
Учани тутмоқ ул ҳолатда ҳамвор.

Ики овуч не ерга бўлса мансуб,
Эрур сажда арода бошқа матлуб.

Сужуд айларда пайдову ниҳондин,
Қорин тиздан жудо тут, қўлни ёндин.

Яна сўл пошна устида ором,
Қилмоқ қибла сори мойил ибҳом.

Кеча-кундуз намозеким эрур фарз,
Эрур ўн етти ракъат ўйлаким, қарз.

НАМОЗ ФАРОИИЗИ РАКАОТИ АДАДИ

Икн субҳу яна тўрт ўлди пешин,
Яна аср ичра бўлди тўрт таъйин.

Учу тўрт англа, мағриб-ла ашода,
Вали қил витрни вожиб арода.

НАМОЗ СУННАТЛАРИНИНГ РАКАОТИ АДАДИ

Бировким, кеча-кундуз қилса тоат,
Эрур суннат анга ўн икки ракъат.

Икирар ракъат ўлди субҳ ила шом,
Ул икки-тўрттар англа барча айём.

ИСЛОМНИНГ УЧУНЧИ РУКНИКИМ, ЗАКОТДУР, БАЁН ҚИЛМОҚ

Закот ўлди учунчи рукн билгил,
Нечукким, амр қилмиш тенгри қилғил.

¹⁹ *икки тасбиҳ* — бири рукуъ тасбиҳи «Субҳона раббиял-азим» ва иккинчиси сажда тасбиҳи «Субҳона раббиял-аъло»ни айтмоқ.

Киши соҳибнисоб ўлғунча маъмур,
Эмаским, ҳақ тутубтур ани маъзур.

Нисоб ўлса киши молига зоҳир,
Айирмоқ фарз келди қирқдин бир.

Етурмагил ангаким, мустаҳиқдур,
Бу ишга мустаҳиқ бўлғай муҳиқдур.

Бу сийм аҳкомидур қилмоқ тасаддуқ,
Яна ашёда мундоқ бил таҳаққуқ.

Ки, ҳар турлук яна бўлса жиҳотинг,
Баҳоси узра мундоқдур закотинг.

Мавошийға битубтурлар қавойид,
Ани ҳам яхши англа кўргузуб жид.

Яна жамъики, дерлар исми худдом,
Муқаррардур аларға дағи аҳком.

Вале эрмас кияр тўн ва минар от,
Яна ҳам ногузир ўлған мис олот.

Давоту хома ё авроқу ажзо,
Бу дастур ўлса, бир, ҳар навъ ашё

Ки, онсиз бўлмағай матлуб ҳосил,
Закот ичра эмас ул шай дохил.

Вале дохили ҳаққуллоҳ билгил,
Анинг имсокидин эъроз қилғил.

Адосида балонинг раддин айла,
Яна қилмоқ сабукбор ўзни тонгла.

ИСЛОМНИНГ ТЎРТУНЧИ РУКНИКИМ, РЎЗАДУР — ШАРҲ ЭТМАК

Эрур тўртунчи (рукни) исломнинг савм,
Ки, ўтгай кимсага тақво била явм.

Чу рўза бўлди йилда бир ой,
Анинг ижросида бўл нафсфармой.

Ани бил субҳдин то шом чоғлиқ,
Таому шурбу шахватдин йироғлиқ.

Эрур бу рўзада ннят санга фарз,
Валекин печавло айладим арз.

Навофилда вале ниятни қилмоқ,

Санга жойиздуруп туштин бурунроқ.

Чибин ё пашшадек ҳар жинси ҳосил,
Эмас бўғзунгга кирса рўза ботил.

Тузу сирка тоторға аҳли идрок,
Тенгурса тил учун эмас анга пок.

Яна улким, ҳижомат қилсаю қасд,
Ғам эрмас, рўзаға чун қилмамиш қасд.

Гар ўтмак тифл учун чайнар аноси,
Раводур гар яна йўқтур ғизоси.

Вале билмак керактур ани макруҳ,
Керак макруҳдин хотирда андуҳ.

Унутиб гар есанг, ичсанг эмас ғам,
Эрур ул рўза боқий, эй мукаррам.

ФАВТ БУЛГАН РЎЗА ЭВАЗИ ВА КАФФОРАТИ

Агар бебоклик ойини туздук,
Физонинг ғайри бирла рўза буздук.

Ғизо еб рўза улким, қилса зойил,
Ва ё нафси бўлиб шаҳватга мойил.

Каффорат олтмиш мискинга итъом,
Эрур ё олтмиш кун савми ноком,

Ким, ул кунларнинг ўлгай иттисоли,
Йўқ эрса солим эрмас рўза ҳоли.

Ва ё бир банданинг кўнглин қилиб шод,
Анга тенгри йўлинда қилмоқ озод.

ИСЛОМНИНГ БЕШИНЧИ РУКНИКИМ, ҲАЖДУР, БАЁН ҚИЛМОҚ

Бешинчи рукн билгил ҳажжи ислом,
Чу фарз ўлди адоси келди ноком.

Вале фарзиятида шартлар бор,
Қулоқ тутким, қилай борини изҳор.

Биров улким, иститоат бўлса мавжуд,
Анга тенгруки, қилдинг ани мақсуд.

Яна бир шарт йўл амнияти бил.
Бу чун мавжуд ўлур ҳаж нияти қил.

Яна гар дайи йўқ бўйнунгга лозим,
Санга бўлмоқ бўлур ул йўлга озим.

Яна гар йўқ аёлингдин маунат,
Ки, ул кўргай маош учун суубат.

Яна гар бермади жисмингда сонёъ,
Мараз андоқки, бўлгай йўлга монёъ.

Бу маҳзурот гар йўқ тебра филҳол,
Ўзунгу дўст кўйи тавқига сол.

Неким фарз ўлди бўйнунгда адо қил,
Етиб мақсадқа комингни раво қил.

ХОТИМА ВА КИТОБ ТУГАНЧИНИНГ ТАҚРИРИ

Манга бу нукталарким, бўлди таҳрир,
Қилай итмоми тақрибини тақрир.

Агарчи хутбаву фихрастида бор,
Вале ул аҳддин гардуни даввор.

Басе ошуфталиғлар қилди ҳодис,
Ки, итмомига маълум ўлди боис.

Тўқиз юз бешда²⁰ бир фархунда фарзанд,
Адаб бирла тавозуъдин баруманд,

Ки, мажлис ичра ҳозир эрди бир кун,
Масойил баҳси эрди тилга мақрун.

Чу анда қобилият зоҳир эрди,
Кўнгул бу назмға тартиб берди,

Ки, шояд анга нафъи ҳосил ўлғай,
Кўп элга ҳам бу маъни восил ўлғай.

Сабаб бу ишни қилди даври айём,
Топорга бу китоб оғози анжом.

Чу равшан айлар ислом аҳли зотин:
«Сирож ул-муслимин» қўймишмен отин.

Умидим улки, ҳарким ўқуғай,
Мунунг нури била кўнгли ёруғай.

Дуо бирла мени ҳам айлағай ёд,
Равоним ул дуодин айлағай шод.

²⁰ 905 ҳ. н. 1499/1500 мелодий йилга тўғри келади.